

УДК 378:37.091.12.011.3-051:[57:63]

Мехед О. Б.

ORCID 0000-0001-9485-9139

Scopus Author ID: 6506181994

Кандидат біологічних наук, доцент,
завідувач кафедри біології
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: mekhedolga@gmail.com

ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

У статті здійснено аналіз основних компонентів підготовки майбутніх учителів біології та основ здоров'я до соціально-педагогічної діяльності з метою популяризації здорового способу життя серед молоді та ефективної мотивації до нього.

Метою статті є визначення основних компонентів підготовки майбутніх педагогів до соціально-педагогічної діяльності, направленої на дотримання молоддю здорового способу життя та формування у неї мотивації до збереження і зміцнення власного здоров'я.

Методологія. Методологічною основою дослідження є системний та особистісно-орієнтований підходи до аналізу фахової літератури та педагогічного досвіду з питань соціально-педагогічної діяльності майбутніх педагогів щодо популяризації здорового способу життя серед молоді. У роботі використано багаторівневий системний аналіз наукових джерел, що ґрунтується на філософському, загальнонауковому, частково-науковому та конкретно-науковому рівнях пізнання, з'ясовано важливість методичної підготовки майбутнього вчителя біології володінням технологіями надання здоров'язбережувальних знань в ході соціально-педагогічної роботи.

Наукова новизна полягає у встановленні основних компонентів підготовки майбутніх вчителів біології та основ здоров'я до соціально-педагогічної діяльності, коли особистісні моральні якості вчителя та, насамперед, його готовність до навчання молоді розумінню цінності людського здоров'я та життя, мають вплив на популяризацію здорового способу життя та сприяють формуванню відповідної мотивації, оскільки ґрунтуються на аналізі основних факторів впливу освітнього середовища та залежать від єдності навчання та виховання, якості формування здоров'язбережувальної парадигми у педагогічній діяльності.

Висновки. В умовах сьогодення підготовка майбутніх педагогічних кадрів передбачає формування сукупності особистісних і професійно важливих якостей, педагогічних здібностей, знань і вмінь, потрібних фахівцеві для успішного здійснення професійної діяльності, різновидом якої виступає соціально-педагогічна діяльність, що має на меті створення належних умов для успішної соціалізації учнів у соціально-виховному середовищі школи задля підготовки до самореалізації в суспільстві. Підготовка майбутніх вчителів біології та основ здоров'я до соціально-педагогічної діяльності передбачає формування педагога, здатного виявляти творчий підхід до роботи, поєднувати різні види діяльності з метою створення мотиваційного та практичного підґрунтя для свідомої здоров'язбережувальної поведінки, що, в свою чергу, дозволить сформувати стійкі переконання пріоритетності питань індивідуального здоров'я, високої працездатності та довголіття в учнівської молоді. Завдання подальших наукових розвідок полягатиме в детальному вивченні впровадження інноваційних педагогічних технологій навчання майбутнього вчителя біології та основ здоров'я з метою здійснення ним формування здоров'язбережувальних компетентностей у процесі соціально-педагогічної діяльності.

Ключові слова: здоров'язбережувальне освітнє середовище, здоровий спосіб життя, мотиваційна діяльність, молодь, соціально-педагогічна діяльність.

Постановка проблеми. Соціально-педагогічна діяльність вчителя біології та основ здоров'я, що має на меті популяризацію здорового способу життя, забезпечує формування мотивації до підтримання здоров'я населення на різних рівнях (особистісному, сімейному, груповому, колективному, національному, глобальному) означає залучення до розв'язання цієї проблеми не лише галузі охорони здоров'я, але й освіти, культури, соціальної роботи тощо. Вищезазначене передбачає оновлення змісту підготовки майбутніх педагогів, що має за мету також поглиблення та розширення соціально-педагогічної компетентності фахівців, зокрема вчителів біології та основ здоров'я, та формування їх готовності до продуктивної професійної діяльності. Вищезазначені питання піднімалися у минулих публікаціях [4, 5]. Для розв'язання цього завдання необхідно сформулювати у молоді стійку мотивацію до здорового способу життя, систематично здійснювати комплекс здоров'язберігаючих заходів, спрямованих на усвідомлення всіма учасниками освітнього процесу цінності власного здоров'я. На законодавчому рівні це закріплено Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті», Державними Програмами «Діти України», «Здоров'я нації на 2009-2013 роки», «Репродуктивне здоров'я нації на 2006-2015 рр.».

Потрібно відмітити, що шкільні курси біологічного профілю, а особливо курс «Основи здоров'я» тісно пов'язані з питанням здоров'я та добробуту людини. Звідси впливають особистісні моральні якості вчителя біології та, насамперед, його готовність до навчання молоді розумінню цінності людського життя, осмисленню способів виживання на практичному рівні. Інакше наукові та професійні принципи навчання вступають у суперечливу взаємодію із законами розвитку та існування суспільства [3]. Таким чином, при підготовці майбутніх учителів біології, а також шкільного предмету «Основи здоров'я» необхідно особливу увагу приділяти врахуванню міжтемних, міжциклових та міжпредметних зв'язків. А також враховувати соціально-педагогічну діяльність вчителя, зокрема біології та основ здоров'я, адже від готовності майбутнього фахівця залежить формування гармонічної у фізичному, інтелектуальному та духовному аспекті особистості учня [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні підходи до визначення поняття «здоровий спосіб життя» висвітлені у роботах Є. Вайнера, А. Волик, А. Изуткина, Ю. Лісіцина, Л. Сушенко та інших. Питання формування здорового способу життя з позицій медицини розкрито у працях М. Амосова, Н. Артамонова, Г. Апанасенка, А. Леонтьєва, Ю. Лісіцина та інших.

Питання майбутньої діяльності студента педагогічного закладу вищої освіти висвітлюються у низці зарубіжних та вітчизняних робіт згідно різних аспектів: психологічний, зокрема, досліджували С. Болтівець, М. Дяченко, Г. Костюк, В. Моляко, Л. Несисян, О. Проскура. У теорії та практиці педагогіки готовність до майбутньої професійної діяльності як педагогічний феномен досліджували В. Бобрицька, А. Деркач, І. Зязюн, Д. Мазоха, В. Моляко, О. Пехота, В. Сластьонін, Є. Шевчук та ін.

Психолого-педагогічні аспекти виховання у дітей і молоді прагнення до здорового способу життя розглянуті в дослідженнях В. Беспалька, Т. Бойченко, Ю. Бойчука, Г. Голобородько, М. Кобринського, Т. Круцевич, С. Лапаєнко, М. Носка, В. Оржеховської, С. Страшка. Аналіз якості підготовки фахівця-педагога до формування здорового та безпечного способу життя присвячені дослідження наступних науковців: В. Бобрицької, К. Дурай-Новакової, А. Капської, В. Горашенко, Т. Іванової, К. Іненко, О. Мороза та А. Хрипкової, І. Суравегиної та ін.

Теоретичному і в практичному вивченню теорії здоров'я присвячено низку робіт, неповний список авторів яких: О. Балакірева, В. Бобрицька, О. Вакулєнко, В. Войтенко, Л. Жаліло, Н. Комарова, О. Яременко, вище переліченими вченими проведено низку соціологічних досліджень щодо багатьох проблем, пов'язаних із здоров'ям молоді (формування здорового способу життя; наслідки шкідливих звичок; репродуктивне здоров'я молоді тощо).

Результати вивчення особливостей, змісту та якості підготовки майбутнього вчителя саме біології, а також природничих дисциплін до формування в учасників освітнього процесу здорового і безпечного способу життя наведено в роботах вітчизняних і зарубіжних учених: М. Бердяєв, Р. Бернс, Й. Боришевський, О. Леонтьєв, І. Кон, П. Тейяр де Шарден та інші.

Виклики сьогодення зумовлюють питання збереження здоров'я учасників освітнього процесу розглядати як один із основоположних аспектів професійної діяльності вчителя, а іноді навіть і як показник його професіоналізму.

З огляду на вищевикладене очевидна актуальність проблеми формування готовності майбутніх учителів-предметників, а особливо вчителів біології та основ здоров'я до передачі учням навичок здорового і безпечного способу життя. Вказана проблема широко висвітлюється в сучасних наукових дослідженнях, але питання методики формування здорового та безпечного способу життя під час здійснення соціально-педагогічної діяльності залишається актуальним.

Метою статті є визначення основних компонентів підготовки майбутніх педагогів до соціально-педагогічної діяльності, направленої на дотримання молоддю здорового способу життя та формування у неї мотивації до збереження і зміцнення власного здоров'я.

Методологія. Методологічною основою дослідження є системний та особистісно-орієнтований підходи до аналізу фахової літератури та педагогічного досвіду з питань соціально-педагогічної

діяльності майбутніх педагогів щодо популяризації здорового способу життя серед молоді. У роботі використано багаторівневий системний аналіз наукових джерел, що ґрунтується на філософському, загальнонауковому та частково-науковому та конкретно-науковому рівнях пізнання, з'ясовано важливість методичної підготовки майбутнього вчителя біології володінням технологіями надання здоров'язбережувальних знань в ході соціально-педагогічної роботи.

Наукова новизна полягає у встановленні основних компонентів підготовки майбутніх учителів біології та основ здоров'я до соціально-педагогічної діяльності, коли особистісні моральні якості вчителя та, насамперед, його готовність до навчання молоді розумінню цінності людського здоров'я та життя, мають вплив на популяризацію здорового способу життя та сприяють формуванню відповідної мотивації, оскільки ґрунтуються на аналізі основних факторів впливу освітнього середовища та залежать від єдності навчання та виховання, якості формування здоров'язбережувальної парадигми у педагогічній діяльності.

Результати дослідження. В ході підготовки майбутнього фахівця – вчителя біології та основ здоров'я до якісного оволодіння методикою формування в учнів компетентностей здоров'язбереження передбачає використання дидактичних принципів навчання, необхідних для активізації прийомів логічного мислення. Модернізація підготовки майбутнього вчителя біології та основ здоров'я передбачає створення оптимальних умов для формування особистісних властивостей студентів, необхідних для здійснення соціально-педагогічної діяльності, навчання молоді розумінню цінності людського здоров'я та життя, сприяють формуванню відповідної мотивації.

У ході роботи ми досліджували сформованість готовності студентів до формування здорового способу життя під час педагогічної практики в школі, не лише на уроках, а й в ході здійснення соціально-педагогічної діяльності. Особливу увагу приділяли мотивуванню молоді до ведення здорового способу життя, формуванню стійкого бажання застосовувати здобуті знання у своїй майбутній професійній діяльності.

Суттєві суспільні перетворення сприяли усвідомленню того, що сьогодні одним із пріоритетних напрямків соціально-педагогічної діяльності вчителя взагалі, і вчителя біології та основ здоров'я зокрема, є соціальний супровід процесу формування здорового способу життя у молоді. Часто його розглядають як систему механізмів, за допомогою яких створюються умови для забезпечення комфортної та безпечної життєдіяльності людини, її захисту, якщо обставини цього вимагають. Тобто вказана діяльність вчителя є ланцюжком між державою та громадським суспільством і виконує багато різних функцій, зокрема стабілізуючу та захисну.

У процесі дослідження підходів до зазначеної тематики можна відзначити, що існує специфіка у підготовці студентів педагогічних закладів вищої освіти з різних спеціальностей, а також готовність до впровадження учителями-практиками здоров'язбережувальних технологій на міждисциплінарній основі [8]. Провідними завданнями дослідження є: формування професійно-орієнтованого світогляду майбутніх спеціалістів; розкриття основних теоретичних положень соціально-педагогічної діяльності; обґрунтування змісту провідних напрямів соціально-педагогічної діяльності з представниками різних соціальних груп; створення оптимальних умов для формування здоров'язбережувальних компетентностей та впровадження відповідних технологій в процесі соціалізації підростаючого покоління.

Сприйняття інформації з безпечного і здорового способу життя, ґрунтується на розумінні причинно-наслідкових зв'язків у різних життєвих процесах, критичному ставленні до інформації, яка надходить зі шпальт засобів масової інформації, що попереджує плутанину; формує стійке бажання вести безпечний та здоровий спосіб життя; застосовувати здобуті знання, володіння ними у життєвій практиці [2].

Формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя має бути невід'ємною складовою діяльності і професійної компетентності вчителя (викладача ЗВО) [6, 7]. Під впливом мотиваційної роботи вчителя основ здоров'я людини, біології, фізичної культури, досягнутих успіхів на уроках фізичної культури, формується інтерес і звичка до самостійного ведення здорового способу життя, які ґрунтуються на значущості їхнього здоров'я, творчого довголіття, гармонійного розвитку особистості, фізичної підготовленості, громадської активності та інших цінностей здорового способу життя.

Актуальним та перспективним є залучення молоді до самостійного ведення здорового способу життя, яке формує їх ціннісну систему та зміцнює здоров'я. Успішна діяльність щодо інформованості молоді про стан власного здоров'я пов'язана з потребами пошуку нетрадиційних, оригінальних ідей, розроблення інформаційних матеріалів, пошуку методів і форм доведення інформації.

Висновки. В умовах сьогодення підготовка майбутніх педагогічних кадрів передбачає формування сукупності особистісних і професійно важливих якостей, педагогічних здібностей, знань і вмінь, потрібних фахівцеві для успішного здійснення професійної діяльності, різновидом якої виступає соціально-педагогічна діяльність, що має на меті створення належних умов для успішної соціалізації учнів у соціально-виховному середовищі школи задля підготовки до самореалізації в суспільстві. Підготовка майбутніх учителів біології та основ здоров'я до соціально-педагогічної діяльності

передбачає формування педагога, здатного виявляти творчий підхід до роботи, поєднувати різні види діяльності з метою створення мотиваційного та практичного підґрунтя для свідомої здоров'язбережувальної поведінки, що, в свою чергу, дозволить сформувати стійкі переконання пріоритетності питань індивідуального здоров'я, високої працездатності та довголіття в учнівській молоді. Завдання подальших наукових розвідок полягатиме в детальному вивченні впровадження інноваційних педагогічних технологій навчання майбутнього вчителя біології та основ здоров'я з метою здійснення ним формування здоров'язбережувальних компетентностей у процесі соціально-педагогічної діяльності.

References

1. Воскобойнікова Г. Л. Психолого-педагогічні аспекти формування оздоровчого середовища в процесі професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я. *Наука і освіта: наук.-практ. журн.* 2010. № 8. С. 4–6.
Voskoboinikova, H. L. (2010). Psykholoho-pedahohichni aspekty formuvannia ozdorovchoho seredovishcha v protsesi profesiinoy pidhotovky maibutnikh uchyteliv osnov zdorovia [Psychological pedagogical aspects of forming the health environment in the process of professional training of future teachers of the basic so fhealth]. *Nauka i osvita – Science and education: scientific-practical journal*, 8, 4–6.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
Kremen, V. H (2008). Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education] Acad. pedagogical. Sciences of Ukraine; mained. Kyiv, Ukraine.
3. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді (Затверджена наказом МОН України від 21 липня 2004 року № 605). *Директор школи.* 2004. № 40 (328), жовтень. С. 23–29.
Kontseptsiia formuvannia pozytyvnoi motyvatsii na zdorovyi sposib zhyttia u ditei ta molodi (Zatverdzhena nakazom MON Ukrainy vid 21 lypnia 2004 roku № 605) [The concept of positive motivation forming for healthy lifestyle in children and youth (Approved by the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 605 of July 21, 2004)]. (2004). *Dyректор shkoly – School Director*. Vol.40 (328), October, 23–29.
4. Мехед О. Б. Формування здорового способу життя як важлива частина виховання та соціалізації підростаючого покоління. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.* Вип. 4 (160): Чернігів, НУЧК, 2019. С. 84–88.
Mekhed, O. B. (2019). Formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia yak vazhlyva chastyna vykhovannia ta sotsializatsii pidrostaiuchoho pokolinnia [Formation of a healthy lifestyle as an important part of education and socialization of the younger generation] *Visnyk Natsionalnoho univertsytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka. – Bulletin of the T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium».* Issue 4 (160), 84–88.
5. Мехед О. Б., Рябченко С. В., Жара Г. І. Аналіз факторів, що впливають на формування здорового способу життя молоді. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.* Вип. 3 (159): Чернігів, НУЧК, 2019. С. 260–268.
Mekhed, O. B., Ryabchenko, S. V., & Zhara, G. I. (2019). Anallz faktoriv, scho vplivayut na formuvannya zdorovogo sposobu zhyttia molodi [Youngsters' healthy lifestyle factors analysis]. *Visnyk Natsionalnoho univertsytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka. – Bulletin of the T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium».* Pedagogical sciences. Issue 3 (159), 262–267.
6. Носко М. О., Гаркуша С. В., Воєділова О. М. Здоров'язбережувальні технології у фізичному вихованні: монографія. Київ: СПД Чалчинська Н.В., 2014. 300 с.
Nosko, M. O., Harkusha, S. V., & Voiedilova, O. M. (2014). Zdoroviazberezhvalni tekhnolohii u fizychnomu vykhovanni [Health-saving technologies in physical education]: monograph. Kyiv, Ukraine.
7. Носко М. О., Грищенко С. В., Носко Ю. М. Формування здорового способу життя: навчальний посібник. Київ: Леся, 2013. 160 с.
Nosko, M. O., Hryshchenko, S. V. & Nosko, Yu. M. (2013). Formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia: navchalnyi posibnyk [Shaping a healthy lifestyle]: a textbook. Kyiv, Ukraine.
8. Тимошенко В. М. Психолого-педагогічні умови формування мотивації досягнення. *Проблема личности в современной науке: результаты и перспективы исследований.* Київ: КНУ. 2000. С. 118–119.
Tymoshenko, V. M. Psykholoho-pedahohichni umovy formuvannia motyvatsii dosiahnennia [Psychological pedagogical conditions of formation of achievement motivation]. *Problema lichnosti v sovremennoy nauke: rezultaty i perspektivy isledovaniy – The problem of personality in modern science: results and prospects of research*, 118–119.

Mekhed O.

ORCID 0000-0001-9485-9139

Scopus Author ID 6506181994

Ph.D. in Biological Sciences, Associate professor,
Head of the Department of Biology,
T. H. Shevchenko National University
«Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail:mekhedolga@gmail.com

MAIN COMPONENTS OF TRAINING
OF FUTURE BIOLOGICAL AND HEALTH BASICS TEACHERS FOR SOCIAL
AND PEDAGOGICAL ACTIVITIES
FOR FORMATION THE MOTIVATION FOR A HEALTHY WAY

The article analyzes the features of the preparation of future biology teachers and the basics of health for social and pedagogical activities in order to effectively promote healthy lifestyles among young people.

The purpose of the article is to determine the features of future educators' preparation for social and pedagogical activity, aimed at maintaining a healthy lifestyle for young people and forming a motivation for preserving and promoting their own health.

Methodology. The methodological basis of the study is a systematic and personality-oriented approach to the analysis of psychological and pedagogical literature and pedagogical experience on the issues of socio-pedagogical activity of future teachers of biology and human health in motivating young people to form a healthy lifestyle. Based on the philosophical, general scientific, partially scientific and specific scientific levels of knowledge.

Scientific novelty establishes the basic approaches to the preparation of future biology teachers and the basics of health for social and pedagogical activities in order to form motivation for a healthy lifestyle, based on the analysis of the main factors of influence of the educational environment and depends on the unity of education and upbringing, quality of formation health saving paradigm in pedagogical activity.

Conclusions. The socio-pedagogical activity of the teacher as a kind of his professional activity, aimed at creating the proper conditions for successful socialization of students in the social and educational environment of the school, assimilating their socio-cultural experience in order to prepare for self-realization in society, to assist children and their families in cases of negative impact of socio-pedagogical factors and has a significant impact on the formation of healthy lifestyles among young people. Student and student youth in educational institutions need to create a motivational and practical basis for conscious health-saving behavior, which would allow them to form persistent beliefs about the priority of individual health, high performance and longevity. Socio-pedagogical activity of the teacher of biology and the basics of health, aiming to promote a healthy lifestyle, provides the formation of motivation to maintain the health of the population at different levels (personal, family, group, collective, national, global) means involvement in the development not only health care but also education, culture, social work and more.

Keywords: health-saving educational environment, healthy lifestyles, motivational activity, youth, social and pedagogical activity.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2020

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України М. О. Носко